OPEN BRIEF

AAN DEN HEER MR. O. VAN REES, HOOGLEERAAR TE UTRECHT,
OVER DE BANK-KWESTIE.

Amice!

In uw opstel: *de regeling van het Bankwezen in Nederland*, geplaatst in *de Volksvijt* no. 7. komt (op blz. 8 van den mij gezonden afdruk) eene zinsnede voor, die mij de pen in de hand dringt, om ook eenige regelen te schrijven over de kwestie die in de laatste weken zoo vele pennen in beweging gebragt heeft. Ik kom er anders gaarne voor uit, hoe meer ik de kwestie getracht heb te bestuderen, hoe meer ik aarzel er een gevoelen over uit te spreken. Niet dat ik door den strijd van meeningen heen en weer geslingerd worde; integendeel, ik voel mij door die wisseling van gedachten veeleer bevestigd in de beginselen die ik voor de ware houd. Maar voor mij zelven ben ik tevens meer en meer tot de erkenning gekomen, dat in eene kwestie als deze de kennis in de afzondering van het studeervertrek opgedaan luttel voldoende is, en dat onze wetenschap hier zoowel uit het leven als uit de boeken geput moet worden. Uit de waarneming der feiten van het dagelijksche leven, dat ons omgeeft, moeten wij trachten tot de beginselen op te klimmen. En om die feiten in al hunne schakeringen na te gaan, om ze in hunne betrekkelijke beteekenis te waardeeren, hun verband en samenhang te vatten en géén element in de reeks onzer sluitredenen over te slaan — dat is zeer moeilijk voor iemand die zijne dagen slijt in den stillen ommekring eener akademiestad, ver van het bedrijvig gewoel des handels. Hiervan bewust heb ik tot nog toe elke verzoeking om ook mede te spreken vermeden, en toen mij eens gezegd werd: gij zijt als Hoogleeraar geroepen, om óók uw gevoelen te zeggen, bij mij zelven gedacht: juist als Hoogleeraar misschien niet.

Nu echter vind ik mij verplicht het stilzwijgen te verbreken, omdat ik niet zonder tegenspraak kan toezien, dat gij mij eene meening toeschrijft, die de mijne niet is. Gij zegt (blz. 8 in de noot) „Het artikel

van Mr. S. Vissering in *de Gids* van Mei 1863 schijnt geschreven te zijn in de veronderstelling, dat de verlenging van het monopolie der Bank ook bij de beoefenaars der staathuishoudkunde in ons land boven allen twijfel verheven is."

Hiertegen moet ik opkomen.

Ik heb nooit verondersteld, dat de beoefenaars der staathuishoudkunde in ons land *de verlenging van het monopolie der bank* boven allen twijfel verheven zouden achten. Dit zou ik niet hebben kunnen doen zonder mij de kennis aan te matigen van hetgeen onze beoefenaren der staathuishoudkundigen al of niet mogelijk of waarschijnlijk achten. Maar (dit is misschien meer overeenkomstig uwe bedoeling) ik heb ook niet verwacht, dat de beoefenaren der staathuishoudkunde in ons land de verlenging van het monopolie der bank wenschelijk of raadzaam zouden achten. En dit om de eenvoudige reden (alle andere daar gelaten) dat ik zelf de verlenging van het monopolie der bank niet wenschelijk of raadzaam acht.

Men heeft mij van dat opstel in *de Gids* gezegd: dat het van groote ingenomenheid met de Nederlandsche Bank getuigde. Dat is waar. Mijn oogmerk met het schrijven van dat opstel was, de Nederlandsche Bank in haar bestaan en werking eenigermate bekend te maken bij ons publiek, dat daaromtrent vrij onkundig en onverschillig was of zelfs, gelijk gebleken is, zeer onjuiste denkbelden had. Die nadere bekendheid kon haar niet anders dan ter eere strekken. Hoe verschillend ook de meeningen der schrijvers over de nieuwe bankregeling zijn, allen, voor- en tegenstanders stemmen hierin zamen, dat onze Nederlandsche Bank (ik gebruik hierin uwe eigene woorden op blz. 22,) „op uitstekende wijze zich voortdurend van hare soms moeilijke taak gekweten heeft, en dat hare bewonderenswaardige houding tijdens de crisissen van 1847 en 1857 het bewijs levert, dat men in ons land weet, hoe eene bank te werk moet gaan om het algemeen vertrouwen te winnen en te behouden." — Dat ik overigens niet enkel lof voor haar ten beste had, maar ook met vrijmoedigheid aangewezen heb wat ik in hare inrigting en verrigtingen berispelijk achtte, zult-gij wel willen erkennen. Maar de onderstelling, waarin mijn artikel in *de Gids* geschreven werd ging niet verder dan (zie blz. 245) „dat de vraag, of met 1864 een nieuw octrooi het *bestaan* der Ned. Bank op nieuw voor een aantal jaren verlengen zou, wel niet twijfelachtig zou wezen." Nu erken ik gaarne, dat ik mij hier niet volkomen juist heb uitgedrukt. Ik had hier, even als in den aanhef van het opstel (blad. 195 „het voornemen toch bestaat, gelijk bekend is, om het nieuwe octrooi der bank vast te stellen bij de wet") niet het woord octrooi, maar liever

statuut of reglement moeten gebruiken. Gij en anderen hebt misschien aan dat woord octrooi het begrip van *monopolie* verbonden; en gij hebt mogelijk naar het taalgebruik gelijk gehad. Nogtans, er kan over den meer of minder ruimen zin van dat woord getwist worden. Dat ik het in ruimen zin opvatte, kon reeds blijken uit hetgeen ik op dezelfde blz. 245, v., over de wettelijke regeling schreef. De onderstelling zelve, zooals ik ze uitdrukte, had haren goeden grond, eensdeels in de bepaalde toezegging van den minister van finantien, reeds bij de behandeling der begrooting voor 1863 gegeven, anderdeels in de verwachting, dat niemand bij ons zou begeeren dat het bestaan der Ned. Bank als groote credietinstelling met ult. Maart 1864 zou ophouden.

Ik wil u echter nog iets anders toegeven. Ik heb tevens als mijn gevoelen te kennen gegeven, dat aan de Nederlandsche Bank bij haar voortdurend bestaan ook de besturing der circulatie op den duur zou kunnen worden toevertrouwd,” en ik heb het zelfs een goede zijde van de gewenschte uitbreiding van het terrein harer operatiën genoemd, „dat zij alsdan op den duur, gelijk tot nog toe, alléén in de behoefte aan circulerend papier zou kunnen blijven voorzien.” — Maar ik heb te gelijk in eenige weinige regelen rekenschap van dat gevoelen gegeven, en ik heb dit gedaan onder het voorbehoud: „dat ook in dit opzigt een kunstmatig monopolie even verwerpelijk zou zijn als in alle andere en dat het raadzaam zou wezen de gelegenheid voor andere crediet-inrigtingen open te houden, om met haar papier het maatschappelijk verkeer van dienst te zijn.”

Het was op dat tijdstip, toen de bankwet nog niet voorgedragen was, niet alleen voorbarig maar ook onvoegzaam verder te gaan en in het breede mijne denkbeelden over den inhoud, dien zij behoorde te hebben, mede te deelen. Kritiek van het eens voorgedragene ontwerp is elks regt en kan pligt zijn. Wenken en raadgevingen aan te bieden, terwijl het nog in bewerking is zou niet vrij zijn van aanmatiging. Doch de beknoptheid, tot welke ik mij hierom meende te moeten beperken heeft blijkbaar bij u, en waarschijnlijk ook bij anderen, tot misverstand van mijne woorden geleid. En nu ben ik u haast dankbaar, dat gij mij aanleiding geeft dat misverstand weg te nemen door mijne denkbeelden iets nader te ontwikkelen. Ik wensch daardoor te doen uitkomen, dat ik zoo min als gij of eenig ander bestrijder der nieuwe bankregeling voorstander ben van *monopolie*, dat ik zoo goed als gij vrijheid wil, maar eene vrijheid, die, niet in een of ander bijzonder belang, maar in het algemeen belang door vaste en afdoende wettelijke regeling bestuurd wordt.

Het beginsel, dat mijns erachtens onze nieuwe bankregeling moet be-

heerschen, vind ik, beter dan ik het zelf zou kunnen zeggen, uitgedrukt in de woorden van Buijs (*Gids*, Julij 1863, blz. 32) „Er is geen goed stelsel van circulatiebanken denkbaar zonder eene magtige centrale instelling. In het leven van alle volken komen oogenblikken van crisis voor, waarin alleen zeer krachtige instellingen handel en nijverheid kunnen staande houden. In zulke oogenblikken rekene men niet te veel op kleine banken; zorg voor eigen veiligheid verbiedt haar afloende hulp te bieden. Alleen een groote centrale bank, welker crediet zich over het gansche land uitstrekt, is daartoe in staat. Zij alleen kan helpen, en hoe vrijgeviger zij in die oogenblikken haar crediet gebruikt hoe verstandiger en zelfs hoe voorzigtiger het zijn zal. De groote verdienste van de Banken van Engeland en van Frankrijk onder dergelijke omstandigheden is herhaaldelijk gebleken, terwijl het gemis van zulk een centrale magt in Noord-Amerika meer dan iets anders tot de zwakheid van de daar gevestigde banken bijdraagt.” Ik haal nu die woorden niet aan als om te beproeven, Buijs met zich zelve in tegenspraak te brengen. Ik ken al het onedele en hatelijke van zulk misbruik van citaten. Ik haal ze alleen aan omdat zij duidelijk doen uitkomen tot hoeverre wij volkomen overeenstemmen en waar het verschil begint tusschen hem, den bestrijder van het „gevierd monopolie” en mij, den voorstander van eene regeling die toelaat de Nederlandsche Bank in eene exceptionele positie als magtige centrale instelling te handhaven. Voor hem is het namelijk daartoe reeds genoeg, *dat zij bestaat*; (*) naar mijn inzien is er meer noodig.

Tweederlei groot belang is hier in het spel: ten eerste, het ophouden van het algemeen handelscrediet in tijden van crisis, ten tweede, het verzekeren van een onwrikbaar vertrouwen in de papier-circulatie in elk gevaar, 't zij van politieken, 't zij van anderen aard. Dat tweederlei groot belang verliest men te veel uit het oog, wanneer men de bankkwestie tot eene eenvoudige vraag van monopolie of concurrentie herleidt. Ware zij dit en niet meer dan dit, zij zou voorzeker spoedig opgelost zijn. Het heeft mij bevreemd, bij voorstanders en tegenstanders den strijd zoo dikwijls op dat terrein overgebracht te

(*) Hij laat onmiddellijk op de aangehaalde woorden volgen: „Welnu, vond de regering bij het maken van haar eerste Bankwet *table rase*, zij zou de vrije mededinging niet kunnen vestigen zonder de voordeelen eener centrale credietinstelling op te offeren. Maar nu de Ned. Bank na een bestaan van vijftig jaren zich een crediet verworven heeft als misschien geen andere bank, waar ook gevestigd, kan het in de hersenen van geen verstandig man opkomen te gelooven dat Nederland ooit voor het gemis van eene centrale credietinstelling zou behoeven te vreezen.”

zien (*) Ik erken, er schuilt onder de bankkwestie ook eene vraag van concurrentie of monopolie, maar ik ontken, en ik blijf ontkennen, ook na gelezen te hebben wat door u geschreven is, dat zij de hoofdvraag is.

Hoe verre strekt zich in bankzaken de concurrentie uit? hoe werkt zij? welke grenzen heeft zij? Naar ééne zijde is zij onbegrensd en onbepaald en zelfs door geene wet binnen grenzen te bepalen, namelijk in het *aanbieden* van kapitalen. „De Bank moge al het monopolie hebben (ik herhaal hier wat ik in *de Gids* blz. 220 schreef) van de uitgifte van biljetten, in al hare andere operaties, discontering, beleening, geldhandel heeft zij in het kapitaalrijke Nederland eene magtige concurrentie nevens zich: de Amsterdamsche kapitalisten en bankiers, de Rotterdamsche kassiers, de assurantie maatschappijen, een aantal publieke en particuliere corporaties zelfs en bijzondere personen bieden dagelijks om strijd hunne middelen ter beurse aan.” Tegen die concurrentie is geene Bank, hoe magtig ook, in staat een monopolie te handhaven. Zij moge soms door haar groot kapitaal of ook wel door haren goeden naam van beleid en voorzigt invloed uitoefenen op den koers der rente, dien koers te dwingen naar haren wil is haar niet mogelijk; nog minder is zij bij magte zich zelve daarbij eenig voorregt of voordeel te verzekeren. Hier is zij geheel, wat Buijs noemt „een werktuig in de handen van het publiek.” Maar zoo er dan geene grens is in de concurrentie voor het crediet *geven*, er kan naar de andere zijde wel een grens zijn voor de concurrentie in het crediet *nemen*. En de vraag, of, waar en hoe deze grens gesteld moet worden,

(*) Het meest van alle heeft het mij echter verbaasd dat vraagstuk van concurrentie in de Memorie van Toelichting zelve tot het ontwerp van Bankwet zóó op den voorgrond gesteld te vinden, dat het ons haast moet voorkomen alsof in de oogen der regering het lot der Ned. Bank, haar karakter, hare houding en rigting daarvan alleen afhangt. „De Nederl. Bank zou door de concurrentie wel eens geprikkeld kunnen worden tot onvoorzigtige handelingen, en daarom moet zij bewaard worden voor dit gevaar.” Voorwaar als dit de grond moet zijn tot handhaving der Ned. Bank op het hooge standpunt dat zij heeft ingenomen, dan geeft men wel den tegenstanders van het monopolie gemakkelijke wapenen in de hand. — „De Ned. Bank moet tegen concurrentie beschermd worden zoolang zij aan hare roeping beantwoordt, maar door de bedreiging met eene mogelijke concurrentie gewaarschuwd worden, dat zij nimmer hare roeping vergete, en daarom behoort de gelegenheid open te staan om bij de wet andere banken nevens haar te stichten.” Na deze redenering zou men ligt tot het besluit komen, dat de regering zelve het meest van allen voor de concurrentie moet ijveren. Beide voorstellingen te zamen getuigen weinig van vertrouwen in de innerlijke deugdelijkheid der Nederl. Bank.

dat is de hoofdvraag, zoo ik mij niet bedrieg. Heb ik uw opstel wel begrepen, dan wilt gij vo strekt geen grens. Gij zijt de meest radicale voorstander van vrijheid. „Eene goede wet op de circulatie-banken (zegt gij op blz. 22) behoeft niets meer te bevatten dan de verplichting tot volledige publiciteit, gecontroleerd door een koninklijken commissaris, wiens taak het moet zijn, niet op de *handelingen* toezigt te houden, gelijk art. 20 van het ontwerp voorschrijft, maar zich van de *waarheid der opgaven* te verzekeren.” *Niets meer?* Buijs althans en de andere bestrijders van het monopolie denken er anders over. Herlees slechts, welke beperkingen Buijs in de laatste bladzijde van zijn vertoog bij de wet aan de vrije banken opgelegd wil hebben. Ongetwijfeld zal hij daaraan nog toegevoegd willen hebben het verbod van gelden a deposito met rentevergoeding op te nemen, (*) een punt waaromtrent gij (bl. 11) der Ned. Bank een verwijt maakt, dat zij zich daarvan onthouden heeft.

Wij kunnen nu het punt van verschil, waarom de bankkwestie zich beweegt, nog iets nader bepalen. Ik meen het aldus te kunnen formuleren. Zoo dan beperking in de vrijheid van credietnemen noodig is, van welken aard zal deze zijn, tot hoeverre zal zij gaan?

Dit credietnemen is, gelijk gij weet, het middel waardoor banken en bankiers hunne zaken doen tot voordeel voor zich zelve en tot gerief van het publiek. Het bestaat daarin, dat zij allerlei verspreide kapitalen tot zich trekken om die, als waren ze hunne eigene, met winst uit te zetten. Zij doen het, of door het uitgeven van verhandelbare rentegevende obligaties te hunnen name (zoo als de pandbrieven der hypotheekbanken), of door het aannemen van depôts, 't zij met of zonder rente-vergoeding aan de deponenten, of door het uitgeven van rentelooze schuldbewijzen die bestemd zijn om als gemakkelijk ruilmiddel van hand tot hand rond te gaan (§). Nu is er geen grond om de banken in het gebruik van die twee eerste middelen van credietneming aan banden te leggen. Zoo het al mogelijk ware, het ware toch onnoodig. Hier blijft de transactie altijd eene individueele tusschen crediteur en debiteur, d. i. tusschen den houder van de obligatie en de bank, en tusschen den eigenaar van het gedeponeerde kapitaal en de bank (†); hier geldt ten volle de regel: elk moet voor zich toezien.

(*) Vergelijk wat hij over het gevaarlijke daarvan zegt op blz. 37, 38, 47, 48, v.

(§) Men kan er nog bijvoegen, het afgeven van wissels of promessen bestemd om vóór den vervaldag gediscoteerd te worden. Doch deze transactien hebben al van zich zelve een beperkt karakter en kunnen hier buiten aanmerking blijven.

(†) Hiertegen geldt niet dat men circulatie-banken belet, tegelijk depôts aan

Anders echter is het met het derde middel van credietneming, het renteloze als ruilmiddel omlopend schuldbriefje, d. i. het *bankbillet*. Hier houdt de transactie op, eene louter individueele te zijn; hier wordt zij, zoo te zeggen, eene algemeen maatschappelijke, omdat het het circulatie-middel geldt. Niet tegen verlies, door dezen of genen te lijden, die wat al te goed van vertrouwen was, moet hier gewaakt worden, maar tegen schade, door de geheele maatschappij te lijden; eene schade, die niet zoo zeer hierin bestaat, dat de bankbilletten in de handen der gezamenlijke houders iets of veel van hunne waarde verliezen kunnen; maar hierin, dat de geregelde circulatie geschokt en gestoord wordt. Het is dus niet, en ik verzoek u, hierop wel te letten, het particulier belang van eenige of vele ingezetenen of van alle te zamen dat voorziening eischt; maar het belang der geheele maatschappij, het *staatsbelang* zelf. En wie dit met mij eens is, die zal het met mij jammer vinden, dat Buijs zich heeft laten verleiden om zijne lezers en zich zelven reeds van den beginne af op een verkeerd spoor te brengen, door in den aanhef van zijn vertoog een bankoetooi te vergelijken met een of ander kolossaal ongerijmd monopolie (*).

Alzoo in het *algemeen*, in het *staatsbelang* moet er aan de vrijheid der circulatie banken eenige beperking gesteld worden, niet (ik zeg het Pierson (†) na) als monopolie, maar als *politiemaatregel*. Maar nu kan het niet anders, of zulk een politiematregel zal altijd een of ander monopolie, groot of gering, in zich sluiten, en elk, die niet, als gij, de meest onbeperkte volkomene vrijheid voorstaat, wordt min of

te nemen met uitkeering van rente. Hier strekt het verbod niet tot verzekering, van de depôts, maar tot beveiliging der billetten.

(*) Blz. 29. „Men stelle dat koning Willem in 1815 te gelijk met het Bankoetooi nog een ander monopolie gevestigd had, dat van de broodfabriekatie b. v. en zulks uit overweging, dat werd de productie van dit hoofdvoedingsmiddel aan vrije concurrentie overgelaten, hebzucht en eigenbaat zeer zeker producten in circulatie zouden brengen, welker gebruik op den gezondheidstoestand des volks noodzakelijk een allerverderfelijksen invloed zoude uitoefenen; men stelle dat dit monopolie onder behoorlijk Staattoezigt aan bekwaame personen toevertrouwd, vijftig jaren had stand gehouden, en dat men thans om handhaving van de uitsluitende regten, vroeger toegekend, vragen kwam. Zou het onder die omstandigheden aan de monopoliehouders moeite kosten te bewijzen dat zij het vaderland vijftig jaren lang onschatbare diensten hadden bewezen, en zou dit argument niet blijven gelden ook dan nog wanneer Directeuren in de stille binnenkamer tot de erkenning moesten komen, dat in de afgeleverde brooden het element zemelen vaak veel sterker was vertegenwoordigd geweest dan met de eischen eener goede broodbereiding kan worden overeengebragt?”

(†) *De toekomst der Nederl. Bank*, blz. 41.

meer monopolist — is het ook *malgré lui*. Bepaalt men het *getal* der circulatie-banken, men zal D uitsluiten, wanneer A, B. C er reeds opgerigt hebben; regelt men de beperking naar den *aard der corporatien* (ik herinner u aan de *joint-stock-banks* in Engeland) men sluit vennootschappen uit die zich op andere wijze vormen, alsmede hen die zonder zich met vennooten te verbinden bankoperaties doen willen; stelt men den grond der beperking in het *bedrag van het stamkapitaal* men begunstigt groote kapitalen tegenover kleine; laat men de beperking afhangen van den *aard der operatien*, men sluit die banken uit, die zich niet binnen de aangewezen operaties bepalen kunnen of willen. Zoo klaagt Pereire, dat het monopolie alleen het *crediet-mobilier* belet, met zijne bankbiljetten het publiek van nut te zijn: en misschien zijn er wel onder de nieuw-opgerigte credietmaatschappijen bij ons, van wie men gelijke klagt zou kunnen vernemen.

Maar wat meer zegt dan dit insluipend monopolie, is dit: de beperking, die in het publiek belang onmisbaar is, blijft toch altijd eene belemmering; daarom moet men bij de keus van de soort dier beperking het juiste punt weten te treffen, waarop men aan de eene zijde volkomen zekerheid hebbe, dat zij aan haar doel zal beantwoorden, maar tevens aan de andere zijde niet meer belemmering veroorzake dan volstrekt onvermijdelijk is. En hier moet ik nog eens terug komen op de slotsom der beschouwingen van Buijs, op welke ik al vroeger verwees. Om het beginsel van vrije banken, zoo als hij het toegepast wil hebben, te kunnen volhouden tegenover de gevaren, die ook hij niet voorbijziet, legt hij aan die vrije banken beperkingen op, die ik liefst vermeden zou zien. Ik bedoel de beperking van het minimum der coupures tot *f* 25, en vooral de bepaling, dat de gezamenlijke obligo's der bank voor zooverre zij niet door metaal gedekt zijn, niet meer mogen beloopten dan het dubbel van het stamkapitaal. De eerste bepaling belet het gebruik maken van een aanzienlijk bedrag aan verspreid kapitaal, dat nu renteloos als metalliek ruilmiddel omloopt. Ik voor mij zou er geen bezwaar in zien, dat eene welgevestigde bank ook biljetten van *f* 10 in omloop bragt. De andere verkort in zeer sterke mate de diensten, die de banken aan de nijverheid kunnen bewijzen, en moet noodzakelijk tot verhooging van den rente-standaard leiden. Voorts is zij vooral schadelijk omdat zij de in tijden van crisis zoo gewenschte elasticiteit van den werkkring der banken wegneemt. Beiden te zamen hebben de strekking om het nut dat de banken doen kunnen te verminderen ter liefde van het aangenomen begrip van vrijheid. Buijs erkent dit zelf, dunkt mij, door te verklaren, dat hij dit stelsel slechts als maatregel van overgang aanbeveelt. Maar ik vraag: tot wanneer en

waartoe? Ik vrees, dat althans het handeldrijvend publiek in dien tusschentijd ligt zeggen zal: geef ons wat minder bankvrijheid en wat meer gerief. En dit komt mij zeker voor, dat er onder zulke algemeen werkende bepalingen onmogelijk plaats is voor de toepassing van den regel: „Er is geen goed stelsel van circulatie-banken denkbaar zonder eene magtige centrale inrigting.”

Doch beschouwen wij nu de zaak van de andere zijde, t. w. de zekere en afdoende werking der te stellen beperkingen om het bankbillet tegen elk gevaar van depreciatie te waarborgen. Kan het stelsel van vrije banken onder eene algemeene wet, die de voorwaarden harer oprigting bepaalt, daartoe voldoende zijn? Ik betwijfel het. Want dit stelsel berust op tweederlei onderling verwante voorstelling van den loop der zaken in de werkelijkheid, die mij in beide opzichten onjuist voorkomt. Ten eerste: dat elke credietinrigting wel uit zich zelve begrijpen zal, dat zij vruchteloos beproeven zoude papier in omloop te brengen zonder zich aan de gestelde voorwaarden getrouw te onderwerpen; ten andere: dat die dat niet doet of die in 't algemeen door onvoorzigtige aandelingen haar crediet in gevaar brengt, daarvoor onmiddellijk gestraft wordt door het publiek, dat het vertrouwen in hare billetten opzegt en deze ter inwisseling aanbiedt.

Wat het eerste betreft, op die voorzigtige ingetogenheid zou ik niet zooveel staat durven maken. De verleiding om langs dezen gemakkelijken en onkostbaren weg kapitaal meester te worden om dat ten eigen bate te gebruiken is al te sterk, om er niet aan toe te geven, moet het ook zijn met een weinig ontduiking van de wet. Ik meen dat daar nu reeds voorbeelden van bestaan. Vooral, zou het met het oog op het naauwe verband dat er tusschen de groote maatschappijen bestaat, die in den laatsten tijd in Europa's hoofdsteden verrezen, wel zoo ondenkbaar zijn, dat eene maatschappij hier te lande kapitaal trachtte te verzamelen, om daarmede aan gene zijde der grenzen de verbodene operaties te verrigten?

En wat het tweede aangaat, ik wil toegeven, dat er (buiten gedwongen koers) op den duur geene overuitgifte van papier mogelijk is omdat hetgeen overtollig is wederom naar den uitgever terug keert. Ik stem toe, dat een bankbillet van *f* 25, dat in den omloop maar *f* 24,99 waard is, onvermijdelijk naar het kantoor der bank wederkeert. Maar de vraag is: *wanneer* openbaart zich de overuitgifte? *wanneer* zal het blijken dat een bankbillet van *f* 25 maar *f* 24,99 waard is? Dikwijls eerst wanneer het *TE LAAT* is. Hoe en waardoor dit mogelijk is niet alleen, maar ook maar al te veel gebeurt, is op uitstekende wijze aangetoond in het eerste der merkwaardige artikelen die de *Nieuwe*

Rotterdamsche Courant over de Bankwet heeft gegeven. Ik hoop niet te veel van uw geduld te vergen wanneer ik u verzoek dit betoog nog eens te lezen: (*)

„De inwisselbaarheid van het papier op aanvraag tegen specie, is wel is waar een waarborg tegen te groote uitgifte, omdat zoodra er te veel papier voor de behoefte in omloop is, het onmiddellijk naar de banken terugvloeit en tegen metaal wordt verwisseld; maar in gewone tijden waarin de cirkulatie slechts eene beperkte hoeveelheid papier verdragen kan en eene onsoliede bankinrigting zich niet gemakkelijk verheffen zal, ligt dan ook het groote gevaar niet. Het is in die jaren van opgewondene spekulatiezucht, dat de cirkulatie-banken de proef moeten doorstaan; in die jaren waarin de cirkulatie zich uitermate uitzet en daarom de behoefte aan cirkulatie-middel vermeerderd; waarin het kapitaal waarover de handel beschikken kan, niet genoegzaam is voor de operatiën die hij onderneemt, en alle krachten worden ingespannen, om veel meer zaken te doen dan de middelen toelaten. Dan vraagt men haar al meer en meer krediet, hetwelk zij ligt verleenē kunnen omdat zij datzelfde krediet door de uitgifte harer biljetten van het publiek nemen, en die biljetten niet spoedig ter inwisseling worden aangeboden, daar de zich steeds uitbreidende cirkulatie, welke het gevolg van den overspannen spekulatie-geest is, al meer en meer papier verdragen kan. Laten de banken zich in die tijden in den roes medesleepen, dan stichten zij onnoemelijk veel ellende. De gewone bankier kan zijn eigen kapitaal en de saldo's van rekening-kourant die hem toevertrouwd zijn, tot voeding der dwaze eischen van een overdreven spekulatie-zucht aanwenden; hij kan des noods daarbij het krediet voegen, hetwelk men in papier, waarop zijne handteekening voorkomt, stelt, maar zijne promesses loopen in gewone tijden niet als cirkulatiemiddel gelijk geld, om; hij kan dus niet in die mate als de banken in de uitbreiding voorzien, welke de cirkulatie bij een overspannen handel noodig heeft. Niemand denkt er daarentegen aan, als alles schijnbaar bloeit en de welvaart met reuzenschreden schijnt vooruit te gaan, zoo als in tijden van overspanning plaats heeft, om de banken te wantrouwen, in welke men steeds krediet heeft gesteld. Haar staan dus veel meer middelen ten dienste, dan aan den gewonen bankier, om in die tijden fiktief kapitaal te scheppen en daardoor eenen spekulatiegeest te prikkelen, die veeleer breidels noodig heeft. Volgt eindelijk op de overspanning reaktie, vangt de krisis met haar nasleep van angst en wan-

(*) Zie *N. R. C.* 5, September 1863.

trouwen aan, dan krimpt de cirkulatie veel sneller in, dan zij zich vroeger heeft uitgezet, de inwisseling van het bankpapier tegen specie wordt met klimmenden aandrang gevraagd, omdat het instorten van huizen, wier grondslagen men sterk waande, aan allen vrees inboezemt. Het helpt dan aan de banken niet, als zij gelijk in gewone tijden, in evenredigheid tot de uitgifte van biljetten, metaal in hare kelders hebben bewaard, want de inwisseling dier biljetten wordt in veel grootere evenredigheid geëischt, even als de teruggaaf der saldo's van rekening-kourant. Zij, die in de jaren aan de krisissen voorafgaande, zich onvoorzigtig hebben gewaagd, worden dan gedwongen hare betalingen te staken, waardoor onnoemelijke verwarring in de cirkulatie en het handelsverkeer wordt gesticht."

Is deze voorstelling juist, en ik geloof niet dat iemand de juistheid daarvan betwisten zal, dan moet het wel eenige verwondering baren, wanneer wij de bewering lezen, dat verscheidenheid van papier door velerlei banken uitgegeven volkomen onverschillig is, mits er maar eenige algemeene regelen voor allen gelijkelijk geldende, bij de wet gesteld zijn. Er hoort verloochening der historie toe om te kunnen volhouden, dat banken, door overuitgifte geen kwaad *kunnen* stichten. Het bekende *run on the bank* is dan een droombeeld en de val van honderde banken in Engeland in den tijd van weinige jaren eene fabel.

Wanneer ik nu het tot nog toe geschrevene zamenvat, dan kom ik tot de volgende slotsom:

Wij doen verkeerd met de bank-kwestie zoo als zij op dit oogenblik bij ons aanhangig is, tot eene loutere vraag van monopolie of concurrentie te maken;

Zij is de vraag, hoe in verband met de door allen wenschelijk gekeurde verlenging van het bestaan der Nederlandsche Bank, het bankwezen in het algemeen het best op dien voet geregeld kan worden, dat aan de eene zijde de meeste credietmiddelen voor de nijverheid beschikbaar zijn en dat aan de andere zijde de deugdelijkheid der cirkulatie tegen elk gevaar beveiligd blijven;

Een stelsel, dat de oprigting van circulatie-banken geheel vrijlaat onder voorwaarde alleen van eenige algemeene wettelijke regelen is daartoe niet voldoende;

Dit stelsel verplicht aan de eene zijde tot méér beperkingen in het gebruik van credietmiddelen dan wenschelijk en onder een goed bankstelsel noodzakelijk is;

Het geeft aan de andere zijde toch nog geen voldoende waarborg,

dat door de werking dier algemeene wettelijke bepalingen de circulatie voor stoornis beveiligd zij;

Het is bovendien onvoldoende om het noodzakelijk gekeurde beginsel van het behoud van ééne magtige centrale instelling te verwezenlijken.

Verwerp ik nu hiermede het beginsel van vrijheid in het bankwezen? Wensch ik den staat, den handel, de circulatie op nieuw voor een aantal jaren aan de diensten van ééne enkele bank gebonden te zien? In geen deele.

Ik kan mij zeer wel voorstellen, dat het te eeniger tijd nuttig kan zijn naast de Nederlandsche Bank eene tweede groote credietinstelling, met bevoegdheid om circulerend papier uit te geven, in eene onzer groote handelsteden op te rigten; niet, om volgens het bekrompen denkbeeld der Memorie van Toelichting aan de Nederlandsche Bank den prikkel der concurrentie in de lendenen te stooten, maar eenvoudig omdat andere omstandigheden in den loop van 25 jaren andere behoeften kunnen medebrengen. Ik kan mij voorstellen, dat de behoefte zich openbaart aan de vestiging van provinciale banken met lokalen werkkring, b. v. te Groningen of te Maastricht. Zelfs zou ik het nut willen erkennen van een stel van zulke locaalkbanken, met onderlinge samenwerking en ondersteuning, in den geest van het Schotsche stelsel.

Maar ik stel twee voorwaarden: ten eerste, dat de wetgever de regeling van het bankstelsel in Nederland als eene zaak van publiek belang in zijne hand houde; ten tweede, dat hij de Nederlandsche Bank als magtige centraal-instelling handhave.

Vraagt gij nu, op welke wijze ik dit stelsel in onze wetgeving voor toepassing vatbaar acht, ik ben bereid het antwoord te geven voor zoo verre dit in weinige regelen mogelijk is.

Ik heb niet tegen eene algemeene wet, eene organieke wet of grondwet voor ons bankwezen, die in de hoofdtrekken de beginselen op dit stuk vaststelt. Zij zou voornamelijk bestemd zijn, om de voorwaarden te stellen, waaraan elk zich te onderwerpen zou hebben, die eene circulatiebank wenschte op te rigten; die voorwaarden zouden echter niet meer dan de volstrekt noodzakelijke moeten zijn tot beveiliging der circulatie, b. v. 1o. Verplichting tot storting van het volle bedrag der aandeelen; 2o. Verbod om het stamkapitaal vast te zetten of in publieke effecten te beleggen; 3o. Verbod om handel te drijven anders dan in edele metalen; 4o. Verbod om hare eigen aandeelen te koopen of te beleenen; 5o. Verbod om blanco crediet te geven; 6o. Verplichting tot publiciteit, door wekelijksche bankstaten. Men zou er als facultatieve bepaling bij kunnen

voegen het verbod, om buiten zekere grens onmiddellijk opvraagbare depôts aan te nemen. Voorts zou de organieke wet moeten behelzen eene naauwkeurige definitie van *circulatie-bank* en *bankbillet*, en eene strafbedreiging tegen hem, die zonder daartoe bij eene bijzondere wet gemagtigd te zijn zulke bankbilletten uitgeeft (*).

Vervolgens zou de oprigting van elke bank niet mogen geschieden dan krachtens eene bijzondere wet. Zulke bijzondere wetten zouden dan telkens naar eisch der omstandigheden de nadere voorwaarden der oprigting moeten bevatten, als: het minimum van het bijeen te brengen stamkapitaal, het minimum van de coupures, de regeling der verhouding tussehen obligo's en muntmateriaal, den aard der operatiën van elke bank binnen het door de algemeene wet gestelde bestek. — Eindelijk zou aan den wetgever de bevoegdheid moeten worden gegeven, om elke bank, die zich niet aan de gestelde voorschriften houdt en de circulatie in gevaar brengt, te ontbinden.

Ik voorzie hier de tegenwerping, dat ik op die wijze de inmenging der wetgevende magt te ver uitstrek en haar opdraag wat aan de uitvoerende toekomt. Ik acht haar ongegrond. Zij berust op de verwarring van de circulatie-bank met eene gewone naamlooze handelsvennootschap. In allen gevalle zouden hier de gewone regelen van het wetboek van koophandel niet voldoende zijn, omdat deze de koninklijke bewilliging alleen laten afhangen van de vraag, of de vennootschap met de goede zeden of de openbare orde strijdt. Hier is de *wetgever* bevoegd en geroepen tot medewerking, omdat het hier niet enkel de vergunning geldt tot uitoefening van een bedrijf, maar een hooger belang, waarover de wetgever voortdurend zijne zorg moet laten gaan: de deugdelijkheid der circulatie. Bovendien zijn er andere redenen, die de tusschenkomst des wetgevers zoo al niet noodzakelijk, toch nuttig maken. Zij is het middel om voor goed de mogelijkheid af te snijden, dat ooit de Regering zich met eene bank versta tot het aanknoopen van betrekkingen, die deze van haar afhankelijk maken of de schatkist in al te naauwe aanraking met de bank brengen. Zij is een waarborg tegen willekeur, tegen den invloed van gunst of ongunst van de zijde der Regering bij het verleenen of weigeren eener magtiging. Zij heeft eindelijk deze vrucht, dat de publieke zaak publiek behandeld worde, en dat de

(*) Ik acht het eene leemte in het aanhangige wetsontwerp dat zij geene definitie van *bankbillet* bevat en in art. 1 slechts een *nudum praeceptum* zonder poenale sanctie geeft. Ik erken, eene goede definitie is hier zeer moeilijk, maar ik kan toch niet aannemen, dat zij buiten het bereik ligt van het denkvermogen van den geest.

openbaarheid van het onderzoek waartoe wettelijke regeling verplicht, van zelve reeds ondeugdelijke ondernemingen in de geboorte smoren zal.

Voor 't overige, zoo iemand beweert, dat de Nederlandsche Bank zoo min als eenige andere bank, in naam of in der daad staatsbank worden mag, ik zal de eerste zijn om dat toe te stemmen. Zoo iemand beweert, dat het aanhangige ontwerp van wet (*) de banden tusschen de Regering en de Ned. Bank te naauw toehaalt, ik spreek het niet tegen. — Maar zoo ik mij hierin verder begaf, ik zou in eene beschouwing van de bijzondere bepalingen van dit ontwerp treden. En dit ligt niet in mijn plan.

Ik besluit dus; maar met de verzekering, dat ik onder alle verschil van meening over wetenschappelijke kwestieën er prijs op stel mij te mogen blijven noemen

LEIDEN,
6 November 1863.

Uwen vriend
S. VISSERING.

(*) Vooral in de artt. 5 laatste lid, 10, 11, 13 3^e lid. Ik heb minder tegen de regeling zelve, dan wel tegen de opneming daarvan in de wet.